

KASBIY INGLIZ TILI YOZMA MULOQOTIDAGI O‘ZIGA XOS GRAMMATIK XATOLARNI ANIQLASH VA TUZATISH STRATEGIYALARI

Ganiyeva Dilfuzaxon Qodirjon qizi
PhD student of Gulistan State University

dilfuzaganiyeva57@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21929504>

Annotatsiya. Ushbu maqolada nofilolog talabalarning yozma nutqida uchraydigan grammatik xatolar tahlil qilindi hamda ingliz tili grammatikasini nolisoni talabalarga maxsus maqsadlarga yo‘naltirilgan yondashuv asosida interfaol o‘qitish tizimi ushbu xatolarni oldini olish va kamaytirish muammosiga yechim sifatida taklif etildi.

Kalit so‘zlar: grammatik xatolar, yozma muloqot, maxsus maqsadlarga yo‘naltirilgan ingliz tili, nolisoni talabalar, interfaol metodlar.

Oliy ta‘lim muassasalarida nofilologik yo‘nalish talabalariga chet tilini o‘rgatishda kasbga yo‘naltirilgan ingliz tili (ESP) ustuvor yo‘nalish hisoblanadi. Chet tilida, xususan ingliz tilida muloqot qilishda grammatik aniqlik tinglovchi bilan samimiy hamda tushunmovchiliklardan holi muloqot qilish garovidir. Yozma muloqotda aniqlik, xalqaro hamkorlar bilan shartnomlar tuzishda, o‘zaro yozishmalarda rasmiy uslubni namoyishida ahamiyati yuqori hisoblanadi. Biroq, ko‘pincha talabalarda grammatik qoidalarni nazariy bilish va ularni jonli muloqotda hamda kasbiy yozishmada to‘g‘ri qo‘llay olish o‘rtasida uzilish kuzatiladi. Shu sababli, nofilolog talabalarda grammatik kompetensiyani interfaol usullar orqali rivojlantirish zamonaviy metodikaning dolzarb masalalaridan biridir.

Tadqiqot doirasida nofilologik yo‘nalish talabalaridan so‘rovnoma, kuzatish hamda o‘qituvchilar bilan suhbatlar amalga oshirildi. Ushbu tadqiqot natijalarini tahlil qilganimizda, talabalarning grammatik xatolarini quyidagicha tasnifladik (1.1- jadvalga qarang):

1.1- jadval

Asosiy Xatolar Klassifikatsiyasi (Error Taxonomy)

Xatolik Turi	Mazmuni	Misol (Xato va To‘g‘ri)
Ega-kesim moslashuvi (Subject-Verb Agreement)	Birlik va ko‘plik shakllarining kesim bilan moslashmasligi.	Xato: <i>The data show a decrease.</i> To‘g‘ri: <i>The data shows/show... yoki The company offer... -> offers...</i>
Vaqt va Nisbat (Tense & Voice)	Kasbiy matn va grafiklar tahlilida o‘tgan va hozirgi zamonni aralashtirib yuborish.	Xato: <i>Sales increased last year and it is dropping now.</i> To‘g‘ri: <i>Zamonlar izchilligiga rioya qilish.</i>
Artikl va Predloglar	Iqtisodiy ko‘rsatkichlar va dinamikalarini tasvirlashda predloglarni nojo‘ya qo‘llash.	Xato: <i>Increase of 5% in 2025...</i> To‘g‘ri: <i>Increase by 5% / rise of \$500...</i>
Gap Qurilishi (Sentence structure)	Murakkab gaplarni bog‘lovchisiz ulab yuborish yoki tugallanmagan gaplar tuzish.	Xato: <i>Because the market collapsed.</i> To‘g‘ri: <i>Because the market collapsed, prices dropped.</i>

Yuqoridagi tasniflanish, bizga tadqiqotimizda grammatik xatolarga yechim topishda qiymatli manba bo‘lib xizmat qildi. Har bir umumlashtirilgan xatolarga birma-bir yechim topishga harakat qildik. Yuqoridagi xatoliklarni bartaraf etish maqsadida uch bosqichli mashqlar tizimini ishlab chiqdik:

1) Tayyorlov bosqichi – bu bosqichda, talabalar grammatik xatolari aniqlanadi va mavzuga tayyorlanadi. Bu bosqichda, shuningdek ularning grammatika o‘rganishga va xatolari ustida ishlashga bo‘lgan motivatsiyasi uyg‘otiladi. O‘qituvchi darsning faol subyekti va boshqaruvchisi vazifasini bajaradi.

2) Asosiy bosqich – bu bosqichda talabalar grammatik materialni mashq va vazifalar orqali mustahkamlaydilar. Asosan *axborot bo‘shlig‘i, transformatsiya, xatolarni tuzatish* kabi mashqlar taqdim etiladi. Bu bosqichning alohida xususiyati, talabalar mashq va vazifalarni o‘zlari (self correction) yoki juftlikda (*peer correction*) tekshiradilar va xatolarni to‘g‘irlaydilar. Talabalarga topshiriqlar topshirishdan oldin faqat eng ko‘p yo‘l qo‘yiladigan 5 ta xatolik (*Subject-verb, prepositions, tenses*) bo‘yicha nazorat ro‘yxatidan o‘tish imkonini beriladi. O‘qituvchi jarayonni passiv ishtirokchi sifatida boshqaradi.

3) Yakuniy bosqich – bu bosqich yuqoridagi ikkita bosqichdan eng muhimi hisoblanadi, sababi, bu bosqichda talabalar o‘rgangan grammatik materialni interfaol mashq va topshiriqlar yordamida erkin nutqda qo‘llaydilar va avtomatlashtiradilar. Interfaol topshiriqlardan keys-stadi, diktogloss, loyiha ishi, muammoli ta‘lim kabilardan foydalaniladi. Bu bosqichda o‘qituvchi yo‘naltiruvchi, fasilitator vazifasida dars jarayonini boshqaradi.

Asosiy natijalar. Grammatik ma‘lumotlarni abstrakt qoidalar shaklida emas, balki kasbiy kontekstga ega bo‘lgan interfaol mashqlar orqali taqdim etish talabalarining analitik fikrlashini faollashtirgani aniqlandi. Tajriba-sinov ishlari natijalari shuni ko‘rsatdiki:

1. Interfaol va kommunikativ grammatika metodikasi qo‘llanilgan guruhlarda talabalarining grammatik strukturadan to‘g‘ri foydalanish ko‘rsatkichi an‘anaviy guruhlarga nisbatan sezilarli darajada oshdi.

2. Grammatik xatolar ustida ishlashda interfaol topshiriqlar talabalardagi “til g‘ovini” (language barrier) yengishga va nutqiy aniqlikni (*accuracy*) oshirishga xizmat qildi.

Yozma nutqdagi xatolarni shunchaki tuzatib berish emas, balki interfaol topshiriqlar orqali talabaning o‘z-o‘zini tuzatish (*self-correction*) ko‘nikmasini rivojlantirish grammatik aniqlikni (*accuracy*) va yozma muloqot sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Nunan D. Task-Based Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 234 p.

2. Ellis R. Task-based language teaching and focus on form / R. Ellis. — Cambridge : Cambridge University Press, 2016. — 320 b.

3. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс лекций. – Москва: Просвещение, 2002. – 239 с.

4. Jalolov J. Chet tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: «O‘qituvchi» nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012. – 432 b.